

УДК 343.9

*С. П. Мельниченко**здобувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ***СЛІДОВА КАРТИНА НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ**

Постановка проблеми. Одним із важливих елементів криміналістичної характеристики окремих видів злочинів, вивчення якого може сприяти висуненню версій, виявленню злочинця, встановленню об'єктивних даних під час розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї, є слідова картина.

Про сучасний стан незаконного переміщення вогнепальної зброї яскраво можуть свідчити основні результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України. Так, протягом 2003–2014 рр. під час незаконного переміщення через кордон виявлено та вилучено 9 949 одиниць зброї, серед них: 2 788 од. холодної, 2 760 од. пневматичної, 1 790 од. електрошокової, 1 075 од. газової, 1 027 од. мисливської, 515 од. вогнепальної зброї. Зброя вилучалась на кордоні з Росією (45% від загальної кількості вилученої зброї), Білоруссю (19%), Польщею (15%), Молдовою (8%), Словаччиною (4%), Угорщиною (3%), Румунією (2%), на морській (4%) та повітряній (1%) ділянках.

У 2014 р. зброя вилучалась на кордоні з Польщею (38% від загальної кількості вилученої зброї), Білоруссю (28%), Росією (18%), Молдовою (10%), Румунією (4%), Словацькою Республікою (0,8%), на морській ділянці (0,7%), у пунктах пропуску для повітряного сполучення (0,4%), на кордоні з Угорщиною (0,2%). При цьому кількість осіб, яких затримано за незаконне переміщення зброї, зменшилась на 18% (2013 р. – 863 особи, 2014 р. – 708 осіб). Вказані обставини визначають необхідність і своєчасність досліджень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи для вивчення слідової картини злочину як елементу криміналістичної характеристики були закладені у роботах таких учених: Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, В.К. Весельського, Д.В. Гребельського, А.В. Іщенко, О.М. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, М.В. Салтевського, В.Ю. Шепітька та ін. Сучасний етап розвитку науки криміналістики у цій сфері спонукає до вивчення проблематики слідової картини окремих категорій злочинів, зокрема незаконного переміщення вогнепальної зброї, яка на сьогодні залишилась поза увагою науковців.

Метою цієї статті є визначення змісту слідової картини незаконного переміщення вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу. Криміналістикою доведено, що неможливо скоїти злочин,

не залишивши при цьому тих або інших слідів [1, с. 59]. Незалежно від рівня досвідченості злочинця, він не може повністю знищити сліди кримінального діяння [2, с. 7]. Як зазначає С.В. Головкін, щоб вилучити зі слідів криміналістично значиму інформацію, треба знати їх характеристику, механізм утворення, встановити локалізацію, форму існування у часі та просторі [3]. Завдяки сліду здійснюється встановлення того факту, що в минулому причетним до взаємодії з іншими об'єктами був той самий об'єкт, що досліджується зараз [4, с. 240]. Це визначає їх безумовне найвагоміше значення у пошуку винного та встановленні об'єктивних даних щодо злочинної події.

Розглядаючи зазначений елемент у складі криміналістичної характеристики злочину, вчені пропонують широке та вузьке розуміння слідів. Так, І.С. Андреев, Г.І. Грамович, М.І. Порубов, М.В. Салтевський зазначили, що названа категорія охоплює опис матеріальних й ідеальних слідів-відображень на момент вчинення злочину [5, с. 420; 6, с. 45]. У вузькому розумінні під слідами розуміють так звані залишкові явища, які є матеріально фіксованими відображеннями зовнішніх ознак одного об'єкта на іншому.

До слідів злочину в широкому розумінні О.Н. Колесніченко включав зміни у речовій обстановці місця події; сліди-відображення; предмети – речові докази; документи – письмові докази; осіб, що можуть бути допитані в якості свідків [7, с. 39–40]. На думку В.О. Коновалової, «слідова картина» злочину є новим елементом криміналістичної характеристики, комплексом слідів, що відображає картину події злочину [8, с. 25]. А.Ф. Волобуєв сліди у складі криміналістичної характеристики злочинів окремого виду окреслює як різноманітні зміни, що вносяться ними в навколишню обстановку [9, с. 374]. Продовження цих поглядів можна знайти й у інших авторів, зокрема, А.П. Шеремет зазначає, що в криміналістичній характеристиці слідова картина охоплює зміни в речовій обстановці місця події злочину. Ці зміни, відображаючи дії злочинця, потерпілого та інших осіб, дії знарядь, засобів і механізмів, полягають у порушенні початкового стану, місцезнаходження, структури різних об'єктів, що складають речове середовище, в якому вчинено злочин; сліди відображення (сліди рук, ніг, інструментів тощо); предмети – речові докази, зокрема документи, речі і мікрочастини [10, с. 344].

Р.С. Белкін пропонував інформацію, носієм якої є слід, поділяти на особистісну (інформацію про людину як об'єкт чи суб'єкт процесу слідоутворення), речову (інформацію щодо відображуваного та такого, що відображує, предметів) й операційну (інформація про операцію, що призвела до утворення сліду, тобто про механізм слідоутворення) [11, с. 63].

Виявлення і фіксація слідів – це одна з основоположних операцій слідчої діяльності, яка значною мірою визначає позитивний чи негативний результат розслідування. Для утворення і виявлення слідів характерними є певні закономірності, врахування і використання яких дозволяє вести цілеспрямований збір доказової інформації. Найважливіша роль серед них належить закономірностям, які виявляються в утворенні слідів взаємодії і взаємовідображення об'єктів, що пов'язані з подією злочину. Керуючись ними, слідчий шукає і використовує сліди перебування особи на місці події, сліди застосування певних знарядь, сліди дій конкретним способом тощо [12, с. 5].

Аналізуючи закономірні зв'язки між окремими елементами криміналістичної характеристики, І.М. Лузгін зазначав, що вони встановлюються завдяки вивченню слідів злочину, в яких відображаються дії правопорушника, ознаки його самого чи потерпілого, ознаки знарядь, використаних винним [13, с. 301].

Окремі науковці, досліджуючи питання криміналістичної характеристики злочинів, наголошують на необхідності вживання замість терміну «слідова картина» терміну «слідова обстановка», аргументуючи це тим, що останній об'єднує в собі час, місце, обставини, обстановку вчинення злочину [14, с. 249–250]. Г.М. Буканов зазначає, що для кожного виду злочину можна вирізнити групи характерних (типових) слідів як системи змін, що настають у результаті подій відповідного роду, виду. «Типові сліди» – це збірна категорія, що охоплює будь-які сліди, що можуть мати місце під час вчинення певного виду злочину. У кожному ж конкретному випадку обстановка місця події може містити лише деякі сліди з такого переліку типових. Водночас злочинець може утворити сліди, які не є типовими, що мають незвичайний вид. Вказані розходження дозволяють простежити таке співвідношення: частковий збіг понять «типові сліди події» («слідова картина») й «обстановка місця події» (зокрема, її зміни, викликані подією, що відбулась) [15, с. 128].

Ми вважаємо, що такий підхід є необґрунтованим і не відповідає потребам практики, оскільки під час досудового розслідування слідчого цікавить не термінологічне значення досліджуваних об'єктів, а їх змістове наповнення, котре повинно мати сукупність слідів (матеріальних та ідеальних), що були залишені під час вчинення злочи-

ну. Більш прийнятним у цьому випадку, на нашу думку, є термін «слідова картина».

Досліджуючи слідову картину незаконного обігу вогнепальної зброї, П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтевський, П.Ю. Тимошенко зазначили, що сліди зброї різноманітні і залежать від багатьох факторів: моделі зброї; боєприпасів, що використовувались; умов учинення злочину; дій, які виконує суб'єкт для приховування слідів злочину. Сліди зброї – це, насамперед, сліди-предмети: зброя, боєприпаси, різні речі (шомпол, протирка, кобура, пакувальний матеріал, в якому зберігалась зброя (тканина, папір, дерево)). Сліди-предмети – це патрони з осічкою, гільзи, дріб, пижі, прокладки, незгорілі порошинки, сліди кіпті. Крім того, сліди зброї – це сліди взаємодії зброї, боєприпасів із предметами середовища (оточення): пробоїни, вм'ятини, зруйновані предмети (скляні, керамічні), зрештою, це сліди на тілі людини, розриви, кіпоть на тканинах (поясок обтирання), укорінені порошинки, опіки тощо. Сліди кіпті можуть залишатись на об'єктах, які були в зоні дії порохових газів, а саме на тілі та одязі особи, яка стріляла, і осіб, які були присутні при цьому [16, с. 292–293].

І.С. Марків зазначає, що всі види злочинної поведінки з вогнепальною зброєю можна умовно віднести до так званих «мирних», не насильницьких видів незаконного обігу зброї, які істотно відрізняються від насильницьких злочинів. Тому місце вчинення злочину є ще однією важливою складовою слідової картини [17].

Слід зазначити, що під час незаконного переміщення вогнепальної зброї через пропускні пункти злочинці можуть вдаватись до насильницьких дій у разі викриття місця приховування (схованок, безпосередньо при собі в предметах одягу, в супутніх предметах або зберігання і переміщення в транспортних засобах) вогнепальної зброї. При цьому злочинець, як правило, затрачає певні зусилля на вивчення передбачуваного маршруту руху, що припускає попереднє спостереження за характером дій і пересуванням відповідних правоохоронців. Як показує судово-слідча практика, активні дії злочинців, як правило, досягаються шляхом висловленням погрози застосування насильства, що супроводжується демонстрацією серйозності намірів здійснити свою погрозу (наприклад, приведенням наявної вогнепальної зброї в бойовий стан, застосуванням насильства, небезпечного для життя й здоров'я, нанесенням тілесних ушкоджень, які позбавляють жертву можливості подальшого опору, ударами по голові, інших життєво важливих органах). Це, у свою чергу, відображається у свідомості очевидців або в матеріальній обстановці місця нападу. Тому під час розслідування зазначених фактів на місці події можуть залишатись сліди, що є типовими і для

інших категорій злочинів: недопалки, сліди рук, ніг, інструментів, транспортних засобів та моторного чи трансмісійного мастила, біологічні виділення тощо.

Висновки. Слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї характеризується наявністю ідеальних та матеріальних слідів злочину. Джерелом ідеальних слідів є відповідні категорії свідків, а також потерпілі, звинувачені (підозрювані).

Знання слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного переміщення вогнепальної зброї має істотне значення під час розслідування цих злочинів, оскільки дозволяє слідчому заповнювати пробіли малоінформативної слідової картини на початковому етапі розслідування. Слідова картина відіграє важливу роль і набуває особливого значення, коли між нею та іншими елементами криміналістичної характеристики виявляються кореляційні зв'язки, які дозволяють прогнозувати наявність невідомих елементів за наявності низки відомих.

Література

1. Крылов И.Ф. Криминалистическое учение о следах : [монография] / И.Ф. Крылов. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1976. – 198 с.
2. Макаренко Є.І. Огляд місця події : [навч. посіб.] / Є.І. Макаренко, О.В. Негодченко, В.М. Тертишник. – Дніпропетровськ : Дніпроп. юрид. ін-т МВС України, 2001. – 156 с.
3. Головкін С.В. Особливості слідової картини при вчиненні шахрайств / С.В. Головкін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corp.lguvd.lg.ua/d120604.html>.
4. Бірюков В.В. Об'єкти криміналістичної ідентифікації, їх класифікація, властивості та ознаки / В.В. Бірюков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Є.О. Дидоренка. – 2011. – № 4. – С. 238–245.
5. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : [підруч.] / М.В. Салтєвський. – К. : Кондор, 2006. – 588 с.
6. Андреев И.С. Криминалистика : [учеб. пособ.] / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов. – Мн : Вышэйшая школа, 1997.
7. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / [В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтєвський и др.] ; под ред. В.К. Лисиченко. – К. : Вища школа, 1988. – 405 с.
8. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования : [монография] / В.Е. Коновалова. – Харьков : СПД Н.Н. Вапнярук, 2006. – 320 с.
9. Криміналістика : [підруч.] / [В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв] ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 666 с.
10. Шеремет А.П. Криміналістика : [навч. посіб.] / А.П. Шеремет. – 2-ге вид. – К. : Центр учб. Літ-ри, 2009. – 472 с.
11. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р.С. Белкин. – М. : Норма, 2001. – 240 с.
12. Бахін В. Як розкриваються злочини (Криміналістика у питаннях та відповідях) : [посіб.] / В. Бахін, В. Гончаренко. – К. : Хрещатик, 1996. – 199 с.
13. Криминалистика : [учеб. для высших учеб. завед. МВД СССР] / под ред. Р.С. Белкина, В.П. Лаврова, И.М. Лузгина. – М. : Высшая юридическая заочная школа МВД СССР, 1988. – Т. II. – 455 с.
14. Скригонюк М.І. Криміналістика : [підруч.] / М.І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. – 496 с.
15. Буканов Г.М. Криміналістичний аналіз обстановки місця події / Г.М. Буканов // Тиждень науки-2014. Збірник тез доповідей щорічної науково-практичної конференції серед викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів і студентів ЗНТУ, Запоріжжя, 14–18 квітня 2014 р. ; в 5 томах. – Т. 5 / Редкол. : Ю.М. Внуков (відпов. ред.) та ін. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2014. – С. 127–129.
16. Біленчук П.Д. Криміналістика : [підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України] / П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтєвський, П.Ю. Тимошенко ; за ред. акад. П.Д. Біленчука. – К. : Атіка, 1998. – 416 с. : іл.
17. Марків І.С. Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю / І.С. Марків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/FP/2011-4/11miczvz.pdf.

Анотація

Мельниченко С. П. Слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї. – Стаття.

У статті досліджується слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї. Автором зазначається, що під час досудового розслідування слідчого цікавить не термінологічне значення досліджуваних об'єктів, а їх змістове наповнення, котре повинно мати сукупність слідів (матеріальних та ідеальних), що були залишені під час вчинення злочину, тому, на погляд автора, у науковій дискусії більш прийнятним є термін «слідова картина», а не «слідова обстановка». Знання слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного переміщення вогнепальної зброї має істотне значення під час розслідування цих злочинів, оскільки дозволяє слідчому заповнювати пробіли малоінформативної слідової картини на початковому етапі розслідування. Слідова картина відіграє важливу роль і набуває особливого значення, коли між нею й іншими елементами криміналістичної характеристики виявляються кореляційні зв'язки, які дозволяють прогнозувати наявність невідомих елементів за наявності низки відомих.

Ключові слова: вогнепальна зброя, криміналістична характеристика, незаконне переміщення, слідова картина.

Аннотация

Мельниченко С. П. Следовая картина незаконного перемещения огнестрельного оружия. – Статья.

В статье исследуется следовая картина незаконного перемещения огнестрельного оружия. Автором отмечается, что во время досудебного расследования следователя интересует не терминологическое значение исследуемых объектов, а их содержательное наполнение, которое должно иметь совокупность следов (материальных и идеальных), которые были оставлены во время совершения преступления, поэтому, на взгляд автора, в научной дискуссии более приемлемым является термин «следовая картина», а не «следовая обстановка». Знание следовой картины как элемента криминалистической характеристики незаконного перемещения огнестрельного оружия имеет существенное значение при расследовании этих преступлений, поскольку позволяет следователю заполнять пробелы малоинформативной следовой картины на начальном этапе расследования. Следовая картина играет важную роль и приобретает особое значение, когда между ней и другими элементами криминалистической характеристики оказываются корреляционные связи, которые позволяют прогнозировать наличие неизвестных элементов при наличии ряда известных.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, незаконное перемещение, огнестрельное оружие, следовая картина.

Summary

Melnychenko S. P. Trace pattern of illegal movement of firearms. – Article.

The article explores the trace pattern of illegal movement of firearms. The author notes that during a pre-trial investigation the investigator is not interested in the terminological value of the studied objects and their substantive content, which must be a set of traces (material and ideal), leaving during the commission of a crime, so, as for author, in scientific discussion more acceptable is the term “trace pattern” and not the “trace setting”. Trace the picture of the illegal movement of firearms is characterized by ideal and material traces of the crime. The source of perfect trails is the relevant categories of witnesses, victims, accused persons (suspects). The material traces the movement of firearms can be categorized in the following groups. Knowledge of the trace of the painting as an element of criminological characteristics of illegal movement of firearms is essential during the investigation of these crimes, as investigation to fill in the gaps of trace pattern at the initial stage of the investigation. Trace pattern plays an important role and is of particular importance when between it and other elements of criminological characteristics of the detected correlation that allows to predict the existence of unknown elements in the presence of a number of known.

Key words: criminological characteristics, illegal movement, firearms, trace pattern.